

Ρήματα. Πρώτη και δεύτερη συζυγία. Επιρρήματα. Ανάγνωση και μετάφραση

Salvē («Χαίρε!») και **ΚΑΛΩΣ ΗΛΘΕΣ** στη σπουδή της κλασικής Λατινικής ή αυτού που με αγάπη αποκαλώ «μητρική γλώσσα»! Ήδη ξέρεις πολλά για τον σχεδιασμό και τους στόχους αυτού του βιβλίου από την ανάγνωση του Προλόγου και της *Intrōductiō* και έτσι γνωρίζεις ότι ξεκινάς ένα συναρπαστικό ταξίδι όχι μόνο στη γλώσσα αλλά και στη λογοτεχνία και τον πολιτισμό της αρχαίας Ρώμης. Το έργο θα είναι απαιτητικό, αλλά οι ανταμοιβές πολύπλευρες, γι' αυτό σου εύχομαι **bonam fortunam!** (Μπορείς να συμπεράνεις τη σημασία αυτής της φράσης από τα συμφραζόμενα και από τα αγγλικά παράγωγα, αλλά, αν όχι, αναζήτησε και τις δύο λέξεις στα λατινοελληνικά **Vocābula** στο πίσω μέρος του βιβλίου.)

GRAMMATICA («ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ»)

Καθένα από τα κεφάλαια αυτού του βιβλίου ανοίγει με μια συζήτηση γραμματικών θεμάτων που είναι ουσιώδους σημασίας για την κατάκτηση της Λατινικής, τα οποία κατά κανόνα περιλαμβάνουν και τη **ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ** (τύποι των λέξεων) και τη **ΣΥΝΤΑΞΗ** (χρήση αυτών των τύπων μέσα σε μία πρόταση). Σε κάθε κεφάλαιο σημαντικοί καινούργιοι όροι, όπως εδώ οι όροι «μορφολογία» και «σύνταξη», τυπώνονται με αυτά τα **ΜΙΚΡΑ ΕΝΤΟΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**, συνήθως στην πρώτη εμφάνισή τους στο βιβλίο, ως υπενθύμιση ότι πρόκειται για όρους με τους οποίους πρέπει να είστε εξοικειωμένοι.

ΡΗΜΑΤΑ (εν. *verbum*, πλ. *verba*)

Αφού ένα ΡΗΜΑ (στα Λατινικά **verbum**, του οποίου η βασική σημασία είναι λέξη) περιγράφει την ενέργεια ή την κατάσταση του υποκειμένου του και είναι έτσι μία από τις πιο σημαντικές λέξεις σε μία πρόταση, είναι προτιμότερο να ξεκινήσουμε τη μελέτη της Λατινικής με μια ματιά σε αυτό το μέρος του λόγου (τα άλλα ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ στα Λατινικά είναι τα ίδια με τα Ελληνικά: ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ, ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ, ΕΠΙΘΕΤΑ, ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ, ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ, ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ, ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ, καθένα από τα οποία παρουσιάζεται συστηματικά σε αυτό το βιβλίο).

Στα Λατινικά, όπως και στα Ελληνικά, τα ρήματα παρουσιάζουν τα εξής πέντε χαρακτηριστικά:

- **ΠΡΟΣΩΠΟ** (Λατ. **persōna**): ποιος είναι το υποκείμενο, δηλαδή ποιος επιτελεί (ή, στην Παθητική Φωνή, δέχεται) την πράξη, από την οπτική γωνία του ομιλητή. α' πρόσωπο = ο/οι ομιλητής/ές, εγώ, εμείς. β' πρόσωπο = το/τα πρόσωπο/-α στο/στα οποίο/-α κάποιος μιλάει, εσύ, εσείς. γ' πρόσωπο = το/τα πρόσωπο/-α για το/τα οποίο/-α κάποιος μιλάει, αυτός, αυτή, αυτό, αυτοί, αυτές, αυτά.
- **ΑΡΙΘΜΟΣ** (**numerus**): πόσα υποκείμενα, ενικός ή πληθυντικός.
- **ΧΡΟΝΟΣ** (**tempus**, **χρόνος**): ο χρόνος της ενέργειας. Η Λατινική έχει έξι χρόνους: Ενεστώτα, Παρατατικό, Μέλλοντα, Παρακείμενο, Υπερσυντέλικο και Συντελεσμένο Μέλλοντα.
- **ΕΓΚΛΙΣΗ** (**modus**, **τρόπος**): ο τρόπος δήλωσης της ενέργειας ή της κατάστασης του ρήματος. Όπως η Νέα Ελληνική, η Λατινική έχει την **ΟΡΙΣΤΙΚΗ** (η οποία «ορίζει, δηλώνει» γεγονότα) και την **ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ** (η οποία δίνει εντολή για ενέργειες), οι οποίες παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο, και την **ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ** (η οποία περιγράφει, ιδιαίτερα, υποθετικές ή πιθανές ενέργειες), η οποία παρουσιάζεται στο Caput XXVIII.
- **ΦΩΝΗ** (**vōx**): η ένδειξη, με μεταβατικά ρήματα (αυτά που μπορούν να πάρουν άμεσα αντικείμενα), για το αν το υποκείμενο επιτελεί την ενέργεια (**ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ**) ή τη δέχεται (**ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ**).

Συζυγία (*coniugātiō*)

Η συζυγία (**coniugāre**, **συνενώνω**) ενός ρήματος είναι η καταγραφή όλων των τύπων του, σύμφωνα με τις παραλλαγές σε πρόσωπο, αριθμό, χρόνο, έγκλιση και φωνή. Αν σας ζητούσαν να κλίνετε το ρήμα **επαινώ** στον Ενεστώτα, στην Ενεργητική Φωνή και στην Οριστική έγκλιση, θα λέγατε:

	Ενικός	Πληθυντικός
α' πρόσωπο	εγώ επαινῶ	εμεῖς επαινούμε
β' πρόσωπο	εσύ επαινείς	εσεῖς επαινείτε
γ' πρόσωπο	αυτός, αυτή, αυτό επαινεί	αυτοί επαινούν

Στη Νέα Ελληνική το πρόσωπο και ο αριθμός σε τέσσερις από αυτούς τους τύπους μπορεί να αναγνωριστεί χωρίς τη βοήθεια των αντωνυμιών *εγώ, εσύ, εμεῖς, εσεῖς*. Μόνο στο τρίτο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού χρειάζεται η αντωνυμία για να προσδιοριστεί το γένος του υποκειμένου.

Προσωπικές καταλήξεις

Μέσω των **ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΗΞΕΩΝ** η Λατινική μπορεί να καταδείξει διακριτά το πρόσωπο, τον αριθμό και τη φωνή του ρήματος. Καθώς αυτές οι προσωπικές καταλήξεις απαντούν σε κάθε λατινική πρόταση, είναι ανάγκη να τις αποστηθίσετε τώρα, κάτι που είναι εύκολο. Για την Ενεργητική Φωνή αυτές είναι οι εξής:

Ενικός

α' πρόσωπο	-ō ή -m, που αντιστοιχεί στο <i>εγώ</i>
β' πρόσωπο	-s, που αντιστοιχεί στο <i>εσύ</i>
γ' πρόσωπο	-t, που αντιστοιχεί στο <i>αυτός, αυτή, αυτό</i>

Πληθυντικός

α' πρόσωπο	-mus, που αντιστοιχεί στο <i>εμεῖς</i>
β' πρόσωπο	-tis, που αντιστοιχεί στο <i>εσεῖς</i>
γ' πρόσωπο	-nt, που αντιστοιχεί στο <i>αυτοί, αυτές, αυτά</i>

Το επόμενο βήμα είναι να βρεθεί ένα ρηματικό **ΘΕΜΑ** στο οποίο να προστεθούν αυτές οι καταλήξεις.

Απαρέμφατο του Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής και ενεστωτικό θέμα

Το **ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ** είναι ένας συνήθης ρηματικός τύπος, πριν από τον οποίο στα Αρχαία Ελληνικά ενίοτε προηγείται το άρθρο «τό» («τὸ σφάλλειν ἀνθρώπινόν ἐστι»). Τα Απαρέμφατα του Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής των ρημάτων που χρησιμοποιούνται ως υποδείγματα σε αυτό το βιβλίο για την πρώτη και τη δεύτερη συζυγία είναι τα εξής:

laudāre, επαινῶ *monēre*, συμβουλεύω

Η κατάληξη **-āre**, με το **ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΦΩΝΗΝ -ā-**, χαρακτηρίζει τα ρήματα της πρώτης συζυγίας. Η κατάληξη **-ēre** και το θεματικό φωνήεν **-ē-** χαρακτηρίζουν τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας (η Λατινική έχει συνολικά τέσσερις συζυγίες, η καθεμιά από τις οποίες χαρακτηρίζεται από διαφορετικό θεματικό φωνήεν – η τρίτη και η τέταρτη συζυγία παρουσιάζονται σε κατοπινά κεφάλαια). Αν αφαιρέσουμε το **-re**, την απαρεμφατική κατάληξη, παίρνουμε το **ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΟ ΘΕΜΑ**, το οποίο λήγει σε **ā** για τα ρήματα της πρώτης συζυγίας και σε **ē** για τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας:

laudā- monē-

Σε αυτό το θέμα προσθέστε τις προσωπικές καταλήξεις (με τις λίγες παραλλαγές που σημειώνονται πιο κάτω) και είστε έτοιμοι να διαβάσετε ή να πείτε κάτι στα Λατινικά για το παρόν: π.χ. **laudā + s > laudās, επαινείς· monēmus, συμβουλευόμε.**

Αυτό μας οδηγεί στο πρώτο από τα πολλά υποδείγματα σε αυτό το βιβλίο. Τα **ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ** παρουσιάζονται σε όλα τα κεφάλαια και στο Παράρτημα (βλ. **Summārium Fōrmārum, ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ - ΚΛΙΣΕΙΣ**), για να προσφέρουν υποδειγματικές παρουσιάσεις των τύπων. Οι αρχαίοι Ρωμαίοι μάθαιναν τις διάφορες μεταβαλλόμενες καταλήξεις των λέξεων από τους γονείς τους, τους δασκάλους τους και από τις καθημερινές τους επαφές με άλλους ομιλητές της Λατινικής, ακριβώς όπως εμείς ως παιδιά μάθαμε τη δική μας μητρική γλώσσα. Επειδή δεν έχουμε αυτό το φυσικό περιβάλλον της ομιλουμένης Λατινικής και συνήθως ξεκινούμε τη μελέτη της Λατινικής σε σχετικά μεγάλη ηλικία και υπό πίεση χρόνου, η αναλυτική προσέγγιση «γραμματική - μετάφραση» μέσω υποδειγμάτων (τα οποία ακόμη και οι ίδιοι οι Ρωμαίοι έπρεπε να μαθαίνουν) θεωρείται ευρέως ως μια ιδιαίτερα αποτελεσματική μέθοδος για παιδιά λυκείου, φοιτητές πανεπιστημίου και λοιπούς ενήλικους μαθητές.

Κατά τη διαδικασία αποστήθισης των υποδειγμάτων, φροντίστε πάντα να τα διαβάζετε **φωναχτά**, καθώς η ομιλία και η ακρόαση της γλώσσας, των βασικών ήχων και ρυθμών της, είναι απαραίτητη για την εκμάθησή της.

Ενεστώτας Οριστικής Ενεργητικής Φωνής των *laudō* και *monēō*

Ενικός

1. laudō, επαινός	mōneō, συμβουλευός
2. laudās, επαινείς	mōnēs, συμβουλεύεις
3. laúdat, αυτός, -ή, -ό επαινεί	mónet, αυτός, -ή, -ό συμβουλεύει

Πληθυντικός

1. laudāmus, επαινούμε	monēmus, συμβουλευόμε
2. laudātis, επαινείτε	monētis, συμβουλευέτε
3. laudant, αυτοί, -ές, -ά επαινούν	mōnent, αυτοί, -ές, -ά συμβουλεύουν

ΤΟΝΙΚΑ σημάδια (όπως στο **mōnent**) παρέχονται στα υποδείγματα μόνο για λόγους ευκολίας. Καθώς αυτά ακολουθούν τους αυστηρούς κανόνες τονισμού που εξηγούνται στην *Introducitiō*, δεν είναι απαραίτητο —και δεν πρέπει— να τα συμπεριλαμβάνετε όταν κλίνετε λατινικά ρήματα.

Τα **ΣΗΜΑΔΙΑ ΜΑΚΡΟΤΗΤΑΣ**, ωστόσο, πρέπει να συμπεριλαμβάνονται (και οι ίδιοι οι Ρωμαίοι συχνά σημείωναν τα μακρά φωνήεντα με ποικίλους τρόπους) και οι ήχοι των μακρών φωνηέντων που αυτά δηλώνουν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην προφορά και στην αποστήθιση των τύπων και στην κλίση άλλων ρημάτων. Σημειώστε ότι το θεματικό φωνήεν δεν έχει σημάδι μακρότητας σε ορισμένους τύπους (π.χ. **moneō**, **laudant**). Μάθετε τον ακόλουθο κανόνα, ο οποίος θα διευκολύνει την εξήγηση της φαινομενικά τυχαίας εμφάνισης και επανειμφάνισης των σημάδιων μακρότητας:

Τα φωνήεντα που είναι κανονικά μακρόχρονα κατά κανόνα βραχύνονται όταν βρίσκονται αμέσως πριν από άλλο φωνήεν (γι' αυτό **moneō** αντί ***monēō**), πριν από **-m**, **-r** ή **-t** στο τέλος λέξης (γι' αυτό **laudat** αντί ***laudāt**) ή πριν από τα **nt** ή **nd** σε οποιαδήποτε θέση (**laudant** αντί ***laudānt**: οι αστερίσκοι εδώ και αλλού στο βιβλίο δηλώνουν έναν υποθετικό τύπο, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν απαντά στην κλασική Λατινική).

Στην περίπτωση των ρημάτων της πρώτης συζυγίας (**-ā-**), σε αντίθεση με τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας (**-ē-**), το θεματικό φωνήεν δεν βραχύνεται απλώς, αλλά εξαφανίζεται εντελώς στο α' ενικό πρόσωπο, καθώς συναιρείται με το τελικό **-ō** (**laudō** αντί ***laudāō**).

Προστακτική Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής

Η **ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ ΕΓΚΛΙΣΗ** χρησιμοποιείται για να δίνονται εντολές. Η Προστακτική ενικού είναι πανομοιότυπη με το ενεστωτικό θέμα και η Προστακτική πληθυντικού (η οποία χρησιμοποιείται για δύο ή περισσότερα άτομα) σχηματίζεται με την προσθήκη του **-te** σε αυτό το θέμα:

β' ενικό πρόσωπο	laudā, <i>ας επαινείς!</i>	mōnē, <i>ας συμβουλεύεις!</i>
β' πληθυντικό πρόσωπο	laudāte, <i>ας επαινείτε!</i>	monēte, <i>ας συμβουλευέτε!</i>

π.χ. **Monē mē!** *Ας με συμβουλεύεις!* **Servāte mē!** *Σώστε με!*

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (εν. *adverbium*, πλ. *adverbia*)

Στα Λατινικά και τα Ελληνικά το **ΕΠΙΡΡΗΜΑ** είναι μια λέξη που προσδιορίζει ένα ρήμα, ένα επίθετο ή ένα άλλο επίρρημα, και κατά κανόνα τοποθετείται πριν από τη λέξη που προσδιορίζει (**ad + verbum**, δίπλα/κοντά στο ρήμα). Στα **Vocābula** που ακολουθούν εμφανίζονται τα **nōn** και **saepe**, ενώ πολλά άλλα θα παρουσιαστούν στα επόμενα κεφάλαια.

Nōn valet. Αυτή (ή αυτός) δεν είναι καλά. *Mē saepe laudant.* Συχνά με επαιτούν. *Mē nōn saepe monēs.* Δεν με συμβουλεύεις συχνά.

VOCĀBVLA («ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ»)

Κατά την αποστήθιση των **Vocābula** σε κάθε κεφάλαιο, να προφέρετε (**prō-nūntiāte!**) κάθε λατινική λέξη επιμελώς, με προσοχή στις ελληνικές σημασίες τους και στα σημάδια μακρότητας, σύμφωνα με τους κανόνες που μάθατε στην *Intrōductiō*. Η πλήρης απομνημόνευση του λεξιλογίου αποτελεί *sine qua non* (**sine quā nōn**, χωρίς το οποίο όχι, αναγκαία προϋπόθεση), μια απολύτως απαραίτητη διαδικασία για την εκμάθηση μιας γλώσσας, χωρίς εκπτώσεις. Αφιερώστε τουλάχιστον 5-10 λεπτά κάθε μέρα στη μελέτη του καινούργιου λεξιλογίου ενός κεφαλαίου και στην επανάληψη λέξεων από προηγούμενα κεφάλαια.

Τα περισσότερα λεξιλογικά λήμματα περιέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες που πρέπει να μάθετε, οι οποίες συχνά περιλαμβάνουν μια ένδειξη για το μέρος του λόγου (επίρρημα, σύνδεσμος κ.λπ.) και μια επιλογή αγγλικών παραγών μέσα σε παρενθέσεις στο τέλος του λήμματος. Τα λατινικά ρήματα έχουν **ΑΡΧΙΚΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ** (συνήθως τέσσερις), τους οποίους πρέπει να απομνημονεύσετε προκειμένου να μπορείτε να κλίνετε πλήρως ένα ρήμα. Όπως θα δείτε στη λίστα που ακολουθεί, ο πρώτος είναι το πρώτο πρόσωπο ενικού αριθμού της Οριστικής του Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής, ενώ το δεύτερο είναι το Απαρέμφατο Ενεστώτα της Ενεργητικής Φωνής. Ακολουθεί το πρώτο πρόσωπο ενικού αριθμού της Οριστικής του Παρακειμένου Ενεργητικής Φωνής και το Σουπίνο (ή Μετοχή Παθητικού Παρακειμένου στο ουδέτερο γένος). Προσπαθήστε να κλίνετε δύο ή τρία από τα ρήματα της παρακάτω λίστας και να δώσετε επίσης τον ενικό και πληθυντικό αριθμό της Προστακτικής.

mē, αντων. (= αντωνυμία, βλ. *Abbreviātiōnēs* για έναν κατάλογο των συντομογραφιών που χρησιμοποιούνται σε αυτό το βιβλίο) **εμένα**

quid, αντων., τι (*quid pro quo*, *quiddity*)

nīhil, ουσ.,¹ *τίποτα* (nil, nihilism, annihilate)

nōn, επίρρ. (= επίρρημα), *όχι, δεν*

saépe, επίρρ., *συχνά*

sī, σύνδ. (= σύνδεσμος), *αν*

ámō, **amāre**, **amávī**, **amátum**, *αγαπώ*· **amābō tē**, ιδιωματικό, *παρακαλώ* (κυριολ., *θα σε αγαπώ*) (amorous, amatory, Amanda)

cōgitō, **cōgitāre**, **cōgitāvī**, **cōgitátum**, *νομίζω, αναλογίζομαι, θεωρώ, σχεδιάζω* (cogitate, cogitation, cogitative)

dēbeō, **dēbere**, **dēbuī**, **dēbitum**, *οφείλω*· *πρέπει, χρειάζεται* (debt, debit, due, duty)

dō, **dāre**, **dédī**, **dátum**, *δίνω, προσφέρω* (date, data, dative)· διαφορετικά από τα άλλα ρήματα της πρώτης συζυγίας, το θεματικό φωνήεν του **dō** είναι μακρόχρονο μόνο στο β' ενικό πρόσωπο της Οριστικής (**dās**) και της Προστακτικής (**dā**).

errō, **errāre**, **errāvī**, **errátum**, *περιπλανιέμαι*· *πλανώμαι, σφάλω, κάνω λάθος* (erratic, errant, erroneous, error, aberration)

laúdō, **laudāre**, **laudāvī**, **laudátum**, *επαινώ* (laud, laudable, laudatory)

mónēō, **monēre**, **mónuī**, **mónitum**, *υπενθυμίζω, συμβουλεύω, προειδοποιώ* (admonish, admonition, monitor, monument, monster, premonition)

sálveō, **salvére**, *είμαι καλά, έχω καλή υγεία*

sálvē, **salvéte**, *γεια σου, χείρε!* (salvation, salver, salvage)

sérvō, **servāre**, **servāvī**, **servátum**, *διατηρώ, σώζω, κρατώ, φυλάω* (observe, preserve, reserve, reservoir)

cōnsérvō, **cōnservāre**, **cōnservāvī**, **cōnservátum** (**con-servō**), *ισχυρότερος τύπος του servō, διατηρώ, συντηρώ* (conservative, conservation, conservator)

térreō, **terrēre**, **térruī**, **térritum**, *τρομάζω, τρομοκρατώ* (terrible, terrific, terrify, terror, terrorist, deter)

váleō, **valēre**, **váluī**, **valitúrum**, *είμαι δυνατός, έχω δύναμη*· *είμαι καλά*

válē (**valéte**), *αντίο, έχε γεια!* (valedictorian, valid, invalidate, prevail, prevalent)

videō, **vidēre**, **vídī**, **vísium**, *βλέπω*· *παρατηρώ, καταλαβαίνω* (video, provide, evident, view, review, revise, revision, television)

vócō, **vocāre**, **vocāvī**, **vocátum**, *καλώ, συγκαλώ* (vocation, advocate, vocabulary, convoke, evoke, invoke, provoke, revoke)

1. Μολονότι στα Ελληνικά είναι αόριστη αντωνυμία, στα Λατινικά είναι ουσιαστικό. [Σ.τ.Μ.]

LĒCTIŌ ET TRĀNSLĀTIŌ («ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ»)

Προτού επιχειρήσετε να διαβάσετε τις ακόλουθες προτάσεις και το κείμενο (τα οποία όλα βασίζονται, έστω και ελεύθερα, σε αρχαίες πηγές), βεβαιωθείτε ότι έχετε απομνημονεύσει τα υποδείγματα και τα **Vocābula** και έχετε εξασκηθεί στην κλίση μερικών ρημάτων από τη λίστα. Πρέπει επίσης πρώτα να προσδιορίσετε τον βαθμό κατάκτησης της γραμματικής κάθε κεφαλαίου χρησιμοποιώντας τις Ασκήσεις αυτοβελτίωσης στο τέλος του βιβλίου: γράψτε τις απαντήσεις σας στις ερωτήσεις γραμματικής και τις μεταφράσεις σας για τουλάχιστον ορισμένες προτάσεις, και στη συνέχεια ελέγξτε τις απαντήσεις σας με τη βοήθεια των Λύσεων των ασκήσεων αυτοβελτίωσης. Αν έχετε κάνει λάθη, αναλύστε τα και κάνετε τις ανάλογες επαναλήψεις, προτού προχωρήσετε στα κείμενα του κεφαλαίου.

Οι ακόλουθοι απλοί κανόνες θα σας βοηθήσουν στην ανάγνωση και τη μετάφραση. Πάντα να διαβάζετε κάθε πρόταση φωναχτά (όπως έκαναν οι Ρωμαίοι!). Διαβάστε για να κατανοήσετε, αναλογιζόμενοι τις σημασίες των λέξεων και των φράσεων και την πιθανή σημασία ολόκληρης της πρότασης. Το ρήμα συχνά βρίσκεται τελευταίο στα Λατινικά. Αν η κατάληξή του είναι είτε του πρώτου είτε του δεύτερου προσώπου, γνωρίζετε ήδη το υποκείμενο («εγώ», «εμείς», «εσύ» ή «εσείς») και μπορείτε να ξεκινήσετε τη μετάφρασή σας από εκεί. Αν το ρήμα βρίσκεται στο τρίτο πρόσωπο (δηλαδή λήγει σε **-t** ή **-nt**), ψάξτε για ένα ουσιαστικό που θα μπορούσε να είναι το υποκείμενο, συνήθως η πρώτη λέξη στην πρόταση. Υποκείμενο - Αντικείμενο - Ρήμα (ΥΑΡ) είναι η συνήθης σειρά των λέξεων στα Λατινικά (σε αντίθεση με τη σειρά ΥΡΑ στα Ελληνικά).

SENTENTIAE («Προτάσεις»)

1. Labor mē vocat. (Προσέξτε την ΥΑΡ σειρά των λέξεων – **labor**· δουλειά, μόχθος· “laboratory”, “elaborate”)
2. Monē mē, sī errō – amābō tē!
3. Festinā lentē. (Αγαπημένο ρητό του αυτοκράτορα Αυγούστου – **festinō**, **festināre**, βιάζομαι, σπεύδω· “Festina”, μάρακα ρολογιών – **lentē**, επίρρ., αργά)
4. Laudās mē· culpant mē. (**culpō**, **culpāre**, κατηγορώ, επικρίνω· “culpable”, “culprit”)
5. Saepe peccāmus. (**peccō**, **peccāre**, σφάλλω, αμαρτάνω· “peccadillo”, “impeccable”)

6. Quid dēbēmus cōgitāre?
7. Cōservāte mē!
8. Rūmor volat. (**volō**, **volāre**, πετώ· “volatile”, “volley”)
9. Mē nōn amat.
10. Nihil mē terret. (ΥΑΡ πάλι)
11. Apollō mē saepe servat.
12. Salvēte! – quid vidētis? Nihil vidēmus.
13. Saepe nihil cōgitās.
14. Bis dās, sī cito dās. (**bis**, επίρρ., δις· “bisect”, “bicycle” – **cito**, επίρρ., γρήγορα· “citation”, “incite” – Τι νομίζετε ότι σημαίνει αυτή η αρχαία παροιμία;)
15. Sī valēs, valeō. (Φιλική φράση με την οποία οι Ρωμαίοι συχνά ξεκινούσαν μια επιστολή.)

Κάθε κεφάλαιο περιέχει μερικές προτάσεις για μετάφραση από τα Ελληνικά στα Λατινικά. Θα απολαύσετε αυτές τις ασκήσεις σύνθεσης, οι οποίες σύντομα θα σας κάνουν να σκέφτεστε σαν αρχαίος Ρωμαίος! Φυσικά, θα χρειαστεί πρώτα να αναλύσετε προσεκτικά την ελληνική πρόταση, να σκεφτείτε για παράδειγμα το πρόσωπο και τον αριθμό του ρήματος και να χρησιμοποιήσετε τους λίγους κανόνες σειράς των λέξεων που μάθατε σε αυτό το κεφάλαιο.

16. Τι βλέπει;
17. Δεν δίνουν τίποτα.
18. Δεν θα έπρεπε να με επαινείς.
19. Αν κάνω λάθος, συχνά με προειδοποιεί.
20. Αν με αγαπάς, σώσε με, σε παρακαλώ!

Ο ποιητής Οράτιος προβληματίζεται για μία πρόσκληση

Maecēnās et Vergilius mē hodiē vocant. Quid cōgitāre dēbeō? Quid dēbeō respondēre? Sī errō, mē saepe monent et culpant· sī nōn errō, mē laudant. Quid hodiē cōgitāre dēbeō?

Ο Οράτιος (Quintus Horatius Flaccus, 65-8 π.Χ.) είναι ένας από τους πλέον γνωστούς και αξιολογούμενους κλασικούς Λατίνους ποιητές. Σε νεαρή ηλικία συνέθεσε δύο βιβλία σατιρών, ωστόσο είναι περισσότερο γνωστός για τα λυρικά του ποιήματα, τις Ωδές ή *Carmīna*, από τα οποία προέρχεται η προτροπή του ποιητή να «αδράξουμε τη μέρα», **carpe diem!** Για περισσότερες πληροφορίες για τον Οράτιο και τους άλλους συγγραφείς που αναφέρονται στα κείμενα των κεφαλαίων του βιβλίου βλ. Εισαγωγή, σ. 43. Ο πλούσιος λογοτεχνικός πά-

τρωνας Μαικήνας και ο ποιητής Βιργίλιος, συγγραφέας του μεγάλου επικού ποιήματος της Ρώμης, της *Αινειάδας*, ήταν και οι δύο φίλοι του Ορατίου. Αυτό το σύντομο κείμενο αποτελεί μια πολύ ελεύθερη διασκευή αυτοβιογραφικών αναφορών στην ποίησή του —*et*, σύνδ., και— *hodiē*, επίρρ. *σήμερα*· “*hodiernal*” — *respondeō, respondēre*, απαντώ· “*response*”, “*correspond*”.

QVAESTIŌNĒS: Γιατί διστάζει ο Οράτιος για την πρόσκληση που έχει δεχτεί; Δεδομένων των κοινών ενδιαφερόντων των τριών ανδρών, τι υποθέτετε ότι μπορεί να έχει κάνει ο Οράτιος το οποίο ο Μαικήνας και ο Βιργίλιος θα μπορούσαν να επικρίνουν;

SCRĪPTA IN PARIETIBVS («ΓΡΑΠΤΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟΥΣ ΤΟΙΧΟΥΣ»)

Όπως οι σύγχρονοι Έλληνες —και οι εγγράμματοι άνθρωποι παντού!— οι αρχαίοι Ρωμαίοι λάτρευαν να γράφουν πάνω στους τοίχους. Ένας πολύ μεγάλος αριθμός των graffiti τους έχουν σωθεί στα ερείπια της Πομπηίας, της πόλης της νότιας Ιταλίας κοντά στη Νεάπολη η οποία καταστράφηκε, αλλά —υπό αρχαιολογική έννοια— διατηρήθηκε κατά τη φοβερή, καταστροφική έκρηξη του Βεζούβιου τον Αύγουστο του 79 μ.Χ. Παραδείγματα αυτών των graffiti παρατίθενται σε όλο το βιβλίο λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν αλλά και των γνώσεων που προσφέρουν για τη ζωή στην αρχαία Ιταλία.

Πολλά από τα graffiti της Πομπηίας έχουν καταστραφεί, γράμματα ή ολόκληρες λέξεις έχουν ενίοτε χαθεί και άλλα περιέχουν —όπως εκείνα που πιθανώς θα έχετε δει κι εσείς σε τοίχους δημόσιων αποχωρητηρίων!— ορθογραφικά λάθη ή άλλες γλωσσικές ιδιαιτερότητες που είναι ενδιαφέρουσες ως αντανάκλασεις των διαφόρων επιπέδων εγγραμματοσύνης, των παραλλαγών στην προφορά και της γενικής ρευστότητας της γλώσσας. Θα μάθετε πολλούς κανόνες (*rēgulae*) ορθογραφίας και γραμματικής καθώς προχωράτε στο βιβλίο (κανόνες τους οποίους η Λατινική, ως εξόχως «κανονική» γλώσσα, τείνει να ακολουθεί), ωστόσο θα πρέπει να έχετε υπόψη ότι αυτοί αφορούν ένα περιορισμένο, αν και σημαντικό, κομμάτι του πληθυσμού της αρχαίας Ιταλίας, δηλαδή τους πολύ μορφωμένους, εγγράμματοους Ρωμαίους του 1ου αιώνα π.Χ. και μ.Χ. Ωστόσο, πολλοί άλλοι Ρωμαίοι μπορούσαν να διαβάζουν και να γράφουν, και μολονότι δεν δημιούργησαν λογοτεχνικά αριστουργήματα, τα «Γραπτά πάνω στους τοίχους» (*scrīpta in parietibus*) που μας άφησαν —με τον δικό τους γραφικό χαρακτήρα— αποτελούν πολύτιμη κληρονομιά από τον αρχαίο κόσμο. Κατά την έκδοση αυτών των graffiti, τα ακόλουθα σύμβολα χρησιμοποιούνται συχνά, για να επισημάνουν το είδος των λαθών και παραλείψεων που αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθώς και τις βραχυγραφίες που ήταν συνηθισμένες και σε επίσημα και σε ανεπίσημα κείμενα:

- (abc) μια βραχυγραφία που αναπτύχθηκε από τον εκδότη
 [abc] γράμματα που λείπουν λόγω φθοράς και που παρέχει ο εκδότης
 <abc> γράμματα που παραλείφθηκαν είτε από λάθος είτε ως αντανάκλαση της
 προφοράς του γραφέα, τα οποία παρέχει ο εκδότης

Av<ē>, pu<e>l<l>a!

Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL) 4.10040: Από τη σοφίτα μιας κατοικίας στην Πομπηία, Reg. [= Regio] II, Ins. [= Insula] 1, = Περιοχή II, Συγκρότημα 1: οι αρχαιολόγοι έχουν χωρίσει την αρχαία πόλη σε περιοχές και οικοδομικά συγκροτήματα, **regiōnēs** και **insulae**, οι αριθμοί των οποίων παρέχονται κατά κανόνα σε αυτό το βιβλίο. Τα ανεξάρτητα σπίτια και τα καταστήματα μέσα σε κάθε συγκρότημα επίσης συνήθως αριθμούνταν και μερικές φορές κατονομάζονταν. Το αγόρι που χάραξε αυτό το graffito για την αγαπημένη του δεν ήταν πολύ εγγράμματο: όπως μπορείτε να δείτε από το σχέδιο, έγραψε AV, μια συγκεκριμένη γραφή του AVE = **avē**, το οποίο εδώ είχε ουσιαστικά την ίδια σημασία με το **salvē**. Η λέξη PVLA που έγραψε είναι λανθασμένη γραφή του **puella**, το οποίο, όπως θα δείτε στο Caput II, σημαίνει κορίτσι ή φιλενάδα. Το ανωτέρω σχέδιο και τα σχέδια στα επόμενα κεφάλαια έχουν αναπαραχθεί απευθείας από το CIL από τη γραφίστρια Kay Stanton.

LATĪNA EST GAVDIVM – ET V̄TILIS!

(«ΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΕΧΟΥΝ ΠΛΑΚΑ – ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΑ!»)

Salvēte! Εδώ και στο τέλος κάθε κεφαλαίου θα βρίσκετε έναν θησαυρό από λατινικά **miscellānea** για την ευχαρίστηση και τη μόρφωσή σας! Το **gaudium**, στον τίτλο αυτής της ενότητας, είναι το ουσιαστικό (**nōmen**) που σημαίνει χαρά ή απλώς **ευχαρίστηση**. Και το **ūtilis**, ένα επίθετο (**adiectivum**) που σημαίνει **χρήσιμος**, αποτελεί υπενθύμιση για τη θαυμαστή «χρησιμότητα» της λατινικής γλώσσας, της οποίας η προσεκτική μελέτη θα σας προσφέρει πολύτιμη γνώση που θα μπορείτε να χρησιμοποιείτε καθημερινά! Για αρχή, ιδού μερικά Λατινικά για συζήτηση την «πρώτη μέρα»:

Salvē, discipula ή discipule! Γεια σου, μαθητή/μαθήτριά! (Οι καταλήξεις -a/-e διακρίνουν τον μαθητή από τη μαθήτριά.)

Salvēte, discipulae et discipulī! Γεια σας, μαθητές και μαθήτριες! (πληθυντικός αριθμός θηλυκού και αρσενικού)

Salvē, magister ή magistra! Γεια σου, δάσκαλε/δασκάλα! (και πάλι, αρσενικό ή θηλυκό)

Valēte, discipulī et discipulae! Valē, magister (magistra)! Αντίο, μαθητές κ.λπ.

Quid est nōmen tibi? Ποιο είναι το όνομά σου;

Nōmen mihi est “Mārcus”. Το όνομά μου είναι Μάρκος.